پێشگۆتن

پ. هـ. د. نزار ئەیووب حەسەن

عەشیرەت ئێك ژ یەكەیێن سەرەكییێن جڤاكا كوردستانێ ل هەمی سەردەمێن مێژووییدا پێك هینایە و گەلەك جاران ئەڤ عەشـــیرەتە بوویە ئێكەم پێناســـە بۆ پشـــكەكا مەزن ژ كوردان. هەروەســا گەلەك جاران كۆمەك ژ ئەڤان عەشـیرەتان ژبەر هندەك ئەگەرێن سـیاسـی- جڤاكی یان ژی ئابووری خوە داینە ئێك و شـیاینە بناخەیێ هندەك یەكەیێن سیاسی دابنن كو د پاشەڕۆژێدا بوونە میرنشینێن بهێز و بەرفرەه.

ل ســـەردەمێ نویدا میرنشـــینێن كوردی نوونەراتییا پێناســـەیا ملەتێ كورد د ســـنوورێن كوردســـتانێدا دكرن، لێ د ناڤخوەیا خوەدا ئەڤ میرنشـــینە ل ســـەر چەندین عەشـــیرەتان دابەشـــكری بوون و ئەڤان عەشـــیرەتان ڕۆلێ مەزن د بهێزبوون و لاوازییا میرگەهاندا هەبوویە، لەوڕا میرێن كوردان نەچار بوون كو ســـەركردەیێن ئەڤان عەشـــیرەتان د بڕیار و پێڕابوونێن خوەدا هەڤپشـــك بكەن، لێ ســـەرەڕای ئەڤێ چەندێ دەولەتێن زلهێزێن دەڤەرێ ب تایبەتی هەر دوو دەولەتێن عوســـمانی و ئیرانێ ب ڕێیا میران سـەرەدەری ل گەل ڕەوشا كوردسـتانێ دكرن و هەر ل دەسـتپێكا سـەدەیێ ١٦یێ هەتاكو ناڤەڕاســتا ســـەدەیێ ١٩یێدا میرێن كورد شـیابوون هەتا ڕادەیەكێ مەزن ســـەركردەیێن عەشیرەتان بكێشنە ژێر ڕكێفا خوە و ڕۆل و هەژموونا ئەوان ل سەر سیاسەتا ناڤخوە و دەرەكییا میرنشینێن خوەدا سنووردار بكەن.

ل ناڤەڕاستا سەدەیێ ١٩یێ سیستەمێ سیاسی و ئابووری و جڤاکییێ کوردستانێ تووشی گوهۆڕینەکا مەزن بوو، ئەو ژی دەمێ دەولەتا عوسمانی دەستدایە ژناڤبرنا میرنشینێن کوردی، ئەو میرنشینێن بۆ سەدان سالان نوونەراتییا سیستەمێ کلاسیکی ل کوردستانێ کرین و بووینە پشکەك ژ هەست و تێگەهشتنا گشتییا مللەتێ کورد، هەتا ڕادەیەکی کو ئەڤ مللەتە ل گەل حوکم و یاسا و فەرمانێن ئەوان ڕاهاتبوو و ئەو ب تشتەکێ پیرۆز ل قەلەمددا، د ڕاستیدا ئەڤ میرنشینێن دەرەبەگی دکارین ل پاشەڕۆژێ ببنە بنەمایەك بۆ ئاڤاکرنا دەولەتەك یان چەند دەولەتۆکێن کوردی.

وەکی مە گۆتی، ل ناڤەڕاستا سەدەیێ ١٩یێ میرنشینێن کوردان هاتنەهەلوەشاندن و ئەڤە وەکو بیڤەلەرزەکێ بوو بۆ جڤاکێ کوردی و ب توندی هەژاند و کوردستان ئەوا دابەشکری ل سەر کێمتر ژ ٤٠ میرنشین و سەردارنشینان بۆسەدان یەکەییێن بچووك هاتەدابەشکرن و ئەڤ یەکەیە ژی عەشیرەت بوون.

د ڕاستیدا گوهۆڕینەکا ئێکجار مەزن بوو، حوکم ژ میری بۆ ئاغای هاتەڤەگوهاستن، سەنتەرێ بڕیارێ ژ باژێڕان بۆ گوندان هاتەڤەگوهاستن، سەرایا میری بۆ کۆچکا ئاغای و یاسایا میرنشینێ (کو هەمان شەریعەتێ ئیسلامی بوو) بۆ یاسایا دارستانێ کو تێدا دڕندە و زلهێز لاواز و بێدەستهەلاتان دخۆن! و هەمی ئەو پێشکەڤتنێن د ناڤ پایتەختێن میرنشیناندا ب جارەکێ بوونە هەلم و پاشکەڤتن و نەزانینێ ب سەر کوردستانێدا گرت .

د ڕەوشەکا هوسادا عەشیرەتێن کورد- نەخاسمە ئەو عەشیرەتێن بچووك- و ئەو پشکا جڤاکێ کوردی کو ژلایێ میرانڤە دهاتنەپاراستن وەکی کەلەخەکێ مرار کەڤتنە بەر دلۆڤانییا بالندەیێن مەزن لەوڕا نەچار بوون ئێك ژ ئەڤان دوو ڕێیان هەلببژێرن: یان ل گەل هندەك عەشیرەتێن دی یەکبگرن و فیدراسیۆنەکا عەشیرەتی پێك بهینن یان ژی خوە بئێخنە ژێر خزمەتا عەشیرەتێن مەزن و ب هێز و ببنە (کرمانج) و خۆڤەگرتییێن ئەوان!

ل کوردستانێ سەردەمێ د ناڤبەرا ناڤەڕاستا سەدەیێ ١٩یێ هەتا شەڕێ جیهانییێ ئێکێ ب ڕاستی سەردەمێ عەشیرەتانە، و هەر بزاڤ و گوهۆڕینەکا د ئەڤان سالاندا ڕوودابیت پشتبەستنەکا ئێکسەر ل سەر عەشیرەت و سەرۆکێن عەشیرەتان کرینە، چونکە - هەر وەکی مە گۆتی- عەشیرەت بوونە سەنتەرێن بڕیاردانێ، و پشتی ژناڤچوونا

میرێن کورد ئێدی سەرکردەیێن ئەڤان عەشیرەتان – کو پتریا ئەوان نەخواندەوار و نەزان بوون- بوونە نوونەرێن کوردان د دانوستاندن و بڕیاردانێ ل هەمبەر دەولەت و دەستهەلاتدارێن ل دەرڤەی سنوورێ کوردستانێ، هەروەسا کوردستان د ناڤبەرا هەڤرکی و شەڕێن د ناڤبەرا ئەڤان عەشیرەتاندا نقۆم بوو و ئەڤێ چەندێ وەکر وێنەیەکێ زێدە کرێت و نەشرین ژ جڤاکێ کوردی نیشا جیهانێ بدەت، ئەڤ چەندە ب ساناهی د بەرپەڕێن ئەوان پەرتووك و نڤیسینێن گەریدە و ڤەکۆلەرێن بیانیدا دهێتەدیتن!

سەرەڕای ئەڤا مە گۆتی، سەردەمێ عەشیرەتان ئەو تاریستانە ژی نەبوو کو چ تیرۆژکێن ڕۆناهێ هندەك ژ کونج و قولاچێن ئەوێ ڕوهن نەکربن، بەلکو سەرەڕای هەمی ئەوان نەهامەتییێن کوردستانێ ل سەردەستێ عەشیرەتان دیتی، لێ هندەك خالێن ئەرێنی ژی ل ئەڤی دەمی دهێتەدیتن ژ ئەوان؛ د ئەڤی سەردەمیدا هەژمارەکا مەزن ژ هۆزانڤان و نڤیسەرێن کورد پەیدا بوون کو بەرهەمێن خوە ب زمانێ کوردی نڤیسینە، هەروەسا فۆلکلۆرێ کوردی – کو زمانێ عەشیرەتان- ل ئەڤی دەمیدا پێشڤەچوونەکا مەزن ب خوەڤە دیت و هەژمارەکا مەزن ژ ستران و بەیتێن کوردی پەیدا بوون کو تێدا بەحس ل عەگیدی و مێرخاسییا کوردان یان سەرۆك عەشیرەتێن کوردان دکەت.

ڕۆلێ عەشیرەتان ل ئەڤی سەردەمی پێشڤەچوونەکا دی یا بالکێش ب خوەڤە دیت، چونکە عەشیرەتێن کوردی ئەوێن بەری ئەڤی دەمی د چوارچووڤەیێ سنوورێن میرگەهێدا هاتنوچوون دکرن ژ نشکەکێڤە خوە ل هەمبەری کەتوارەکێ نوو دیتن کو تێدا رۆلێ سەرکردایەتییا جڤاکی کەڤتییە سەر ملێ ئەوان، ڤێجا ئەوان عەشیرەتان جهێ هێزێن چەکدار و ڕێڤەبەرییێن کارگێڕی ل کوردستانێ گرتن، ئەڤ رۆلێ ئەوان ب ئاشکەرایی د شەڕێ ڕووسی- عوسمانیدا یێ سالا ١٨٧٧ دیار بوو، پاشی چ پێڤە نەچوو دەمێ سولتان عەبدولحەمیدێ دوویێ (١٨٧٦-١٩٠٩) شیا بالا ئەڤان عەشیرەتان بۆ لایێ خوە بکێشیت و ئەوان د شەڕێن ل دژی رووسیا و بەرسینگگرتنا ئارمانجێن نەتەوەییێن ئەرمەنان بکار بهینیت، هندەك ژ عەشیرەتان مفا ژ ڕەوشا نوو وەرگرت و شیان قەوارەیەکێ سیاسی و جڤاکی وەکی میرگەهێن کوردی ل نیڤا ئێکێ ژ سەدەیێ نوزدەیێ دابمەزرینن و پارچەیێن بەرفرەه ژ کوردستانێ بێخنە ژێر ڕکێفا هەژموونا خوە وەکی عەشیرەتێن جەلالی و مللی و حەیدەران...، لەوڕا ژی ب ڕاستی دکارین ناڤێ (سەردەمێ عەشیرەتان) بۆ کوردستانا د ناڤبەرا سەردەمێ کەڤتنا میرگەهاندا هەتا شەڕێ جیهانییێ ئێکێ دابنین.

ژ ئەنجامێ ئەڤا ل سەری هاتییە دیارکرن دێ گەهینە ئەوێ ئەنجامێ کو خواندنا دیرۆکا کوردستانێ ل سەردەمێ نوودا بێی خواندن و ڤەکۆلینا دیرۆکا عەشیرەتان و دانەنیاسینا ئەوان دێ کارەکێ لەنگ و نەتەماموبیت، لەوڕا سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی سەر ب کولیژا زانستێن مرۆڤایەتی ل زانکۆیا زاخۆ بڕیاردا کو هەشتەمین کۆنفرانسێ ناڤدەولەییێ خوە ل سەر عەشیرەتێن کوردان و سەردەمێ عەشیرەتان ل کوردستانێ بگێڕیت و ڕۆلێ ئەوان د بیاڤێن سیاسی و ئابووری و ڕەوشەنبیریدا بەرچاڤ بکەت.

ئەڤ پەرتووکا بەردەستێ هەوە ژمارەیەکە ژ ڤەکۆلینێن زانستی و ئەکادیمی کو ژلایێ کۆمەکا مامۆستایێن بسپور ل کوردستانێ و چەندین وەلاتێن دیڤە هاتینەنڤیسین، هێڤیدارین ئەو زانیارییێن د ناڤ بەرپەڕێن ئەوێدا هندەك لایەنێن تارِی ژ دیرۆکا کوردستانێ ل سەردەمێ عەشیرەتاندا ڕۆهن بکەت و ببیتە بناخەیەك بۆ پتر ڤەکۆلین و خواندنا ئەڤی سەردەمی ژ دیرۆکا وەلاتێ مە.